

Mała encyklopedia aksjologii pedagogicznej - **RODZINA**

Rodzina jest jedną z podstawowych wartości życia osobowego i społecznego człowieka. W ujęciu pedagogicznym można ją rozumieć jako pierwsze i najbliższe środowisko życia, rozwoju, wychowania, miłości, odpowiedzialności, przekazu wartości, budowania tożsamości oraz uczenia się relacji z drugim człowiekiem.

W koncepcji wychowania ku wartościom rodzina należy do wartości osobowych życia codziennego. Krystyna Chałas wymienia rodzinę obok takich wartości jak: dom, wspólnota, odpowiedzialność, uczciwość, szacunek, prawdomówność, cierpliwość, przebaczenie, poszanowanie życia i udzielanie pomocy innym ludziom. Są to wartości zorientowane na codzienne funkcjonowanie człowieka.

Rodzina jest więc nie tylko grupą społeczną, ale przestrzenią, w której człowiek uczy się bycia z innymi: rozmowy, troski, pomocy, obowiązku, wdzięczności, przebaczenia, zaufania i odpowiedzialności. To właśnie w rodzinie dziecko po raz pierwszy doświadcza relacji: „ja — ty”, „ja — my”, „ja — wspólnota”.

W perspektywie personalistycznej rodzina powinna być rozumiana jako środowisko, w którym osoba ludzka jest przyjmowana ze względu na swoją godność, a nie ze względu na osiągnięcia, użyteczność czy sukces. Krystyna Chałas, odwołując się do personalizmu, podkreśla wartość osoby, jej godność, rozumność, wolność, zdolność do dobra, miłości i odpowiedzialności. Rodzina staje się zatem miejscem, gdzie te wartości mogą być najpierw poznawane, a następnie praktykowane.

Rodzina ma także istotne znaczenie dla rozwoju społecznego ucznia. Jest pierwszą wspólnotą, w której dziecko uczy się wartości, ale szkoła może te wartości wzmacniać, porządkować i pomagać uczniowi je świadomie rozumieć.

Rodzina jako wartość wychowawcza

Rodzina jako wartość nie oznacza wyłącznie więzi biologicznych. W wychowaniu szkolnym trzeba ją ujmować delikatnie i szeroko, ponieważ uczniowie pochodzą z różnych sytuacji rodzinnych. Dla jednych rodzina będzie oznaczać mamę, tatę i rodzeństwo; dla innych jednego rodzica, dziadków, opiekunów, rodzinę zastępczą albo inne osoby, które dają dziecku bezpieczeństwo, troskę i obecność.

Rodzina jako wartość to podstawowa wspólnota życia, miłości, odpowiedzialności i wzajemnej troski, w której człowiek uczy się godności własnej i drugiego człowieka, buduje tożsamość oraz rozwija zdolność do relacji, współpracy, przebaczenia i służby dobru wspólnemu.

Bibliografia:

Chałas K., Wartości w programie wychowawczym szkoły służące integralnemu rozwojowi i wychowaniu ucznia, ORE, Warszawa 2017.
Chałas K., Łobacz M., Przymioty osoby ludzkiej. Edukacja aksjologiczna i wychowanie ku wartościom, Wydawnictwo KUL, Lublin 2020.
Jan Paweł II, Familiaris consortio.

W zakresie uszczegółowienia definicji autorki korzystały ze wsparcia AI (Gemini)

Uwagi wstępne

Szkoła podstawowa i ponadpodstawowa może mądrze rozwijać wartość rodziny poprzez lekcje przedmiotowe, godziny wychowawcze, projekty międzypokoleniowe, rozmowy o historii rodziny, kulturze domu, odpowiedzialności za bliskich oraz szacunku wobec osób starszych.

Należy jednak pamiętać, że temat rodziny wymaga szczególnej wrażliwości. Nie każdy uczeń ma takie samo doświadczenie rodzinne. Niektóre dzieci mogą przeżywać rozstanie rodziców, śmierć bliskiej osoby, konflikt rodzinny, migrację, samotność albo brak poczucia bezpieczeństwa. Dlatego celem szkoły nie powinno być idealizowanie rodziny, ale pokazywanie jej jako wartości, do której można dojrzewać poprzez troskę, odpowiedzialność, szacunek i budowanie więzi.

Cele ogólne

Celem programu jest wspieranie ucznia w rozumieniu rodziny jako ważnej wartości osobowej i społecznej oraz rozwijanie postawy szacunku, wdzięczności, odpowiedzialności i troski wobec najbliższych.

Program ma pomóc uczniowi dostrzec, że rodzina jest miejscem przekazu wartości, budowania tożsamości, uczenia się miłości, dialogu, obowiązkowości, przebaczenia oraz współodpowiedzialności za innych.

Cele szczegółowe

Uczeń:

- wyjaśnia, czym rodzina jest jako wartość osobowa i społeczna;
- rozumie, że rodziny mogą mieć różną strukturę i historię;
- wskazuje wartości, których człowiek uczy się w rodzinie;
- rozpoznaje znaczenie domu, bliskości, pamięci i tradycji rodzinnej;
- okazuje szacunek rodzicom, opiekunom, dziadkom, rodzeństwu i osobom starszym;
- rozumie, że miłość w rodzinie wyraża się nie tylko w uczuciach, ale także w czynach, w odpowiedzialności i obecności;
- potrafi nazwać swoje obowiązki domowe i rozumie ich sens;
- dostrzega znaczenie rozmowy, przebaczenia i wdzięczności w relacjach rodzinnych;

- analizuje przykłady rodzin w literaturze, historii, religii, kulturze i życiu społecznym;
- podejmuje działania wzmacniające więzi rodzinne i międzypokoleniowe;
- rozumie, że trudności rodzinne wymagają empatii, a nie oceniania.

Inspiracje dydaktyczne do zajęć lekcyjnych w poszczególnych przedmiotach nauczania w szkołach podstawowych

1. Język polski

TEMATY:

Obraz rodziny w literaturze – dom, więzi, konflikty i odpowiedzialność.

Lojalność wobec rodzeństwa – na przykładzie bohaterów literackich.

Komunikacja i miłość – list do bliskiej osoby.

Wdzięczność i szacunek – portret ojca i matki.

Trudne relacje w rodzinie- siła przebaczenia.

2. Historia

TEMATY:

Rodzina jako strażniczka pamięci, tradycji i tożsamości.

Moja rodzina częścią historii- tworzenie drzewa genealogicznego.

3. Wiedza o społeczeństwie

TEMATY:

Rodzina jako podstawowa wspólnota społeczna.

Współodpowiedzialność- analiza praw i obowiązków członków rodziny.

4. Język angielski

TEMAT:

What makes a family strong?- my family values.

5. Religia / etyka

TEMATY:

Rodzina jako przestrzeń miłości, odpowiedzialności i przebaczenia.

Rodzina jako obraz Kościoła.

Miłość ofiarna- bezinteresowność, służba.

Biblijne przykłady rodzin.

6. Plastyka

TEMATY:

Mój dom — miejsce, ludzie, wartości.

Projekt herbu rodzinnego.

Projekt tarczy rodziny.

7. Informatyka

TEMAT:

Cyfrowe archiwum rodzinne — pamięć, bezpieczeństwo, szacunek.
Prezentacja o rodzinnych tradycjach.

8. Fizyka

TEMATY:

Rodzina jako układ sił- stabilność i wsparcie.
Grawitacja relacji. Co nas trzyma razem? O przyciąganiu i odpychaniu.

9. Chemia

TEMAT:

Wzajemne oddziaływania. Reakcje łańcuchowe w rodzinie

10. Biologia

TEMATY:

Naturalny rytm płodności.
Biologia w służbie rodzinie- dziedziczenie cech, poszanowanie życia.

11. Technika

TEMATY:

Dom- architektura bliskości- projektowanie mieszkania sprzyjającego relacjom.

Rodzina „od kuchni”- rodzinne przepisy

12. Muzyka

TEMATY:

Polifonia i harmonia w rodzinie- wiele głosów, jedna pieśń.

Rodzina jak orkiestra- piękno różnorodności

Akustyka duszy- instrumenty a osobowość w rodzinie.

Kołysanka- pierwszy przekaz miłości.

Harmonia i dysonans- sztuka rodzinnego muzykowania.

Piosenka o mojej rodzinie.

13. Matematyka

TEMATY:

Rodzina w liczbach i strukturach (ilość osób, ilość relacji w rodzinie)

Diagram życia rodzinnego – ile czasu spędzam z rodziną?

14. W-F

TEMATY:

Fitness z rodziną – tygodniowy plan ćwiczeń.

Rodzina to drużyna- asekuracja i współpraca (sztafeta i „upadek zaufania”)

15. Geografia

TEMATY:

Rodzina jako serce społeczeństwa- demografia.

Migracje- Rodzina na walizkach.

TEMATY GODZIN WYCHOWAWCZYCH

- „Mosty i mury”- co wzmacnia, co osłabia więzi rodzinne
- Języki miłości w rodzinie.
- Współdziałanie- jedność w różnorodności.

Uczniowie zapisują na kartkach:

Mosty — zachowania, które łączą rodzinę: rozmowa, pomoc, wspólny czas, wdzięczność, przeprosiny, słuchanie.

Mury — zachowania, które oddalają: krzyk, lekceważenie, brak czasu, wyśmiewanie, ciągły telefon, brak rozmowy.

Następnie klasa tworzy wspólną listę sposobów budowania więzi.

Działania ogólnoszkolne

1. Sesja popularnonaukowa

Temat główny: Rodzina jako przestrzeń wartości, pamięci i odpowiedzialności.

Propozycje wystąpień:

Rodzina jako pierwsza szkoła wartości.

Dom — miejsce bezpieczeństwa, ale też obowiązków.

Rodzina i pamięć międzypokoleniowa.

Jak rozmawiać w rodzinie, żeby się słyszeć?

Rodzina w literaturze i kulturze.

Wdzięczność wobec rodziców, dziadków i opiekunów.

Kiedy w rodzinie jest trudno — gdzie szukać wsparcia?

2. Projekt szkolny

Tytuł: Mosty międzypokoleniowe.

Uczniowie przygotowują projekt, którego celem jest spotkanie pokoleń.

Możliwe działania:

wywiady z dziadkami lub seniorami,

wystawa „Historie rodzinne i lokalne”,

zbiór przepisów rodzinnych,

album „Miejsca ważne dla naszych rodzin”,

dzień rodzinnych tradycji,

warsztaty z seniorami,

nagranie krótkich wspomnień.

Ważne: uczniowie nie muszą ujawniać prywatnych historii. Mogą pracować na przykładach ogólnych albo lokalnych.

3. Konkurs

Tytuł: MÓJ DOM- MIEJSCE, LUDZIE, WARTOŚCI!

Formy prac:

opowiadanie,

wiersz,

plakat,

komiks,

prezentacja,
podcast,
wywiad,
piosenka o rodzinie

4. Debata oksfordzka

Propozycje tez:

„Wspólny czas jest ważniejszy niż wspólne mieszkanie”.

„Tradycje rodzinne są potrzebne młodym”.

„Dziadkowie są ważnymi nauczycielami życia”.

5. Metaplan

Temat: Rodzina we współczesnym świecie.

Pytania:

Jak jest? Jak być powinno?

Dlaczego nie jest tak, jak być powinno? Co należy zrobić, żeby było tak, jak być powinno?

Możliwe obszary:

brak czasu, telefony i media, rozmowa, konflikty, samotność, obowiązki domowe, relacje z dziadkami, wspólne świętowanie, pomoc i wsparcie.

6. Święto rodziny

Występy uczniów z rodzicami i rodzeństwem (muzyczne, sportowe, teatralne)

Stand-up nauczycieli- ciekawostki rodzinne/ wspomnienia

Świadectwa gości, koncerty rodzin (np. Jozsko Broda z dziećmi i z tatą, Litza z Arką Noego), spotkania z małżeństwami i rodzinami.

7. Konkurs fotograficzny- Trzy pokolenia na jednym zdjęciu!

Wykonanie autorskiej fotografii przedstawiającej przedstawicieli trzech pokoleń, ukazującej więzi i emocje łączące członków rodzin

Propozycja krótkiego opowiadania

„Kubek po babci”

Na półce w kuchni stał stary, niebieski kubek. Nie był najładniejszy. Miał małe pęknięcie przy uchu i delikatnie starty wzorek. Lena nigdy nie rozumiała, dlaczego mama nie pozwala go wyrzucić.

— Przecież mamy nowe kubki — powiedziała pewnego dnia.

Mama uśmiechnęła się cicho.

— Ten był po babci.

Lena wzruszyła ramionami. Babci prawie nie pamiętała. Znała ją tylko ze zdjęć i kilku rodzinnych opowieści.

Tego samego dnia w szkole pani zadała pracę: „Przynieś historię jednego rodzinnego przedmiotu”. Lena od razu pomyślała o kubku.

Wieczorem usiadła z mamą przy stole.

— Opowiesz mi o nim?

Mama wzięła kubek do ręki.

— Babcia piła z niego herbatę zawsze wtedy, kiedy ktoś przychodził z problemem. Mówiła: „Najpierw herbata, potem rozwiązanie”. Ludzie lubili do niej przychodzić, bo nigdy nie zaczynała od oceniania. Najpierw słuchała.

Lena dotknęła pęknięcia.

— A to?

— Pękł w dniu, kiedy twój wujek wyjeżdżał za granicę. Babcia płakała, ale potem powiedziała, że miłość to nie trzymanie kogoś przy sobie, tylko życzenie mu dobra.

Następnego dnia Lena opowiedziała klasie historię kubka. Nie mówiła długo, ale wszyscy słuchali.

Na końcu dodała:

— Myślałam, że to stary kubek. A to jest kawałek naszej rodziny.

Po lekcji pani powiedziała:

— Widzisz, czasem rodzina mieszka nie tylko w domu. Czasem mieszka w pamięci, w słowach, w gestach i w przedmiotach, których ktoś nie wyrzucił, bo niosą miłość dalej.

Od tamtego dnia Lena już nigdy nie pytała, dlaczego kubek stoi na półce. Czasem sama robiła w nim herbatę. Zwłaszcza wtedy, kiedy ktoś potrzebował, żeby go najpierw wysłuchać.

Powyższe inspiracje do zajęć i projektów są oryginalnymi pomysłami autorek. Materiał został rozwinięty i zredagowany przy wsparciu narzędzi sztucznej inteligencji. Propozycje AI poddano krytycznemu wartościowaniu na podstawie własnej wiedzy oraz doświadczenia.

Autorzy opracowania:

Lena Durlak, Sara Waniek